

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **Андрощук Ірини Василівни**
на дисертацію **Джоги Ольги Валентинівни**

«Виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти»

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки,
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок з відповідними планами галузей науки. В умовах євроінтеграційних процесів, що відбуваються на сучасному етапі в освітньому просторі України, проблема підготовки фахівців набуває особливої актуальності. Перспективи розвитку професійної освіти визначаються пріоритетними напрямками соціально-економічного поступу України, утвердженням національної системи освіти як головного чинника економічного й духовного розвитку українського народу, необхідністю адаптації до демократичних і ринкових перетворень у суспільстві, що зумовлено входженням у європейський і світовий освітній та інформаційний простір. Закономірно, що світова тенденція професійної освіти зумовлює потребу цілісного розв'язання проблем підготовки бакалаврів, у тому числі в галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти, щоб дати майбутньому фахівцю належні знання, вміння та компетентності для забезпечення успішної виробничо-технологічної діяльності у динамічних умовах технічного і технологічного розвитку сучасного виробництва. З огляду на це постає потреба у кваліфікованих фахівцях з високим рівнем професіоналізму, оскільки саме вони сприяють розвитку економіки країни. Харчова промисловість України є рушієм економіки, соціального забезпечення населення та роботодавцем і потребує висококваліфікованих та конкурентоспроможних кадрів. Проведення системної реформи в освіті спонукає до вдосконалення підготовки бакалаврів спеціальності 015.21 Професійна освіта (Харчові технології). Оскільки виробничо-технологічна діяльність бакалаврів галузі харчових технологій тісно пов'язана з виробничими аспектами харчової індустрії, високим технічним і технологічним рівнем сучасного виробництва, тому система їх підготовки потребує удосконалення у напрямку підвищення практичної технологічної підготовки. Це зумовлює необхідність пошуку ефективніших напрямів виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти. З огляду на наведені міркування, актуальність теми рецензованої нами роботи не викликає сумніву.

Актуальним виконане дослідження є також в світлі необхідності розв'язання низки важливих суперечностей, що об'єктивно мають місце в педагогічній теорії та практиці та визначено здобувачкою.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри професійної освіти та технологій за профілями Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми підготовки

майбутніх інженерів-педагогів у вищому навчальному закладі». Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 10 від 24 квітня 2018 р.).

З огляду на наведені міркування, дослідження О.В. Джоги є вчасним і актуальним, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертанткою вперше:

– *вперше* теоретично обгрунтовано та експериментально перевірено: педагогічні умови виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти, а саме: позитивна мотивація до реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та набуття досвіду практичної діяльності; інтеграція технологічних та виробничих знань у змісті дисциплін професійної підготовки та вільного вибору; застосування системи різнорівневих завдань та організація проєктної діяльності студентів для удосконалення змісту їх практичної підготовки; модель виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти, що містить такі блоки: цільовий (мета, завдання, суб'єкти освітнього процесу), методологічний (підходи, принципи, зовнішні та внутрішні чинники, педагогічні умови), змістовий (зміст освітньої діяльності у педагогічних закладах вищої освіти, спрямований на формування структурних компонентів виробничо-технологічної готовності), організаційний (етапи, форми, методи, засоби) та результативний (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат);

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження «бакалавр харчових технологій», «виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти»; «виробничо-технологічна готовність»,

– *удосконалено*: форми, засоби, методи виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій з урахуванням її особливостей у педагогічних закладах вищої освіти: інтегративність (взаємозв'язок виробничих і технологічних знань, методик теоретичного і виробничого навчання), гнучкість (постійна зміна змісту відповідно до запитів ринку праці на фахівців відповідної спеціалізації), поліфункціональність (підготовка до виконання як традиційних, так і специфічних видів робіт, характерних для харчової галузі); структуру та методику діагностики виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій за мотиваційним, когнітивним, діяльнісно-рефлексивним критеріями та їхніми показниками, що дозволило охарактеризувати її рівні – високий, середній, низький;

– *подальшого розвитку* набули ідеї компетентнісного, особистісно зорієнтованого, системного, діяльнісного підходів у контексті досліджуваної проблеми.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації, анотації та публікацій О.В. Джоги дає підстави для висновку про наукову обгрунтованість і достовірність викладених авторкою

результатів, що забезпечуються: чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження; коректністю постановки розглянутих завдань; обґрунтованістю вихідних положень, системним аналізом теоретичного матеріалу, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної проблеми; застосуванням відповідного наукового інструментарію.

Одержанню достовірних результатів наукового дослідження сприяло застосування комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів.

Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло ґрунтовне вивчення джерельної бази дослідження (200 найменування), апробація матеріалів дисертації у виступах на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня.

Обґрунтовані О.В. Джогою результати дослідження забезпечують новизну і вірогідність загальних висновків дисертації і загалом не викликають сумніву. Дисертація О.В. Джого виконана на належному науковому рівні, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Дослідження О.В. Джого містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти: оновлений зміст виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій (відбір та структурування змісту дисциплін у вигляді освітніх модулів: «Технологія виробництва продукції громадського харчування» (Модулі «Обробка риби та технологія приготування страв з м'яса, риби та нерибних морепродуктів»); «Організація та обслуговування в закладах ресторанного господарства» (Модулі «Загальні положення функціонування закладів ресторанного господарства», «Особливості процесу обслуговування споживачів у закладах ресторанного господарства різних типів»)) з дистанційною підтримкою; навчальні посібники з означених дисциплін; методики діагностування виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій.

Матеріали дисертації можуть бути використані у закладах вищої педагогічної освіти, що здійснюють підготовку фахівців галузі харчових технологій, в оновленні навчальних планів та програм; у закладах професійної, фахової передвищої освіти для забезпечення методичного супроводу професійного розвитку методистів, а також для підвищення рівня готовності педагогів до вдосконалення, самовдосконалення та саморозвитку, зорієнтованих на здійснення ефективної професійної діяльності.

Практична значущість дисертації підтверджується довідками про впровадження результатів дослідження в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка про впровадження № 80 від 24 червня 2021 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка про впровадження № 5 від 26 січня 2021 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(довідка про впровадження № 1337/01 від 27 серпня 2021 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка про впровадження № 386/1 від 30 червня 2021 р.).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Привертає увагу методологічно виважений і ретельний підхід дисертантки до структурування змісту роботи, яка складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, загального списку використаних джерел, додатків. Структура дисертації відповідає логіці поставлених у дослідженні завдань, дозволяє реалізувати їх достатньо цілісно і комплексно.

Перший розділ дисертації «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ» демонструє обізнаність дослідниці з науковим доробком з проблеми дослідження. Важливими для дослідження є висвітлення стану розробленості проблеми виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти та змістової характеристики ключових понять дослідження.

Висока якість аналізованого нами дисертаційного дослідження проявляється і в тому, що авторка обґрунтовує власне визначення дефініцій: «*виробничо-технологічна діяльність*» як інтегровану, поліфункціональну діяльність майбутніх бакалаврів галузі харчових технологій, метою якої є професійна підготовка і розвиток особистості фахівця певної сфери виробництва, а також отримання конкурентоспроможної продукції; «*виробничо-технологічна готовність*» як інтегровану якість, яка виражається в здатності застосовувати відповідні професійні знання, уміння, пов'язані з виробництвом продукції, обслуговуванням споживачів і наданням послуг на підприємствах харчової галузі різних організаційно-правових форм власності.

Наукову цінність становить конкретизоване поняття «виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти», яке потрактоване як цілеспрямовано організований цілісний освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців, спрямований на формування професійної компетентності та виробничо-технологічного досвіду через оволодіння системою понять, закономірностей, зв'язків, відносин, знань, умінь і способів дії та здатності здійснювати ефективну виробничу діяльність в умовах змінних сучасних технологічних процесів.

Заслуговує на підтримку запропоновані О.В. Джогою компоненти виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій: *особистісно-мотиваційний* (навчальна мотивація, професійна спрямованість, професійно-важливі якості), *когнітивний* (знання і розуміння технологій виробництва продукції), *операційно-діяльнісний* (професійні навички до практичного застосування знань з технології виробництва продукції).

У *другому розділі* «ДІАГНОСТИКА ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ» викладено результати аналізу стану виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти; схарактеризовано

критерії, показники та рівні виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій; висвітлено організацію дослідження та методику проведення констатувального етапу експерименту.

На підтримку заслуговують уточнені критерії та показники виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій: *мотиваційний* (рівень сформованості навчальної мотивації майбутнього бакалавра галузі харчових технологій, яка визначатиме його професійну діяльність), *когнітивний* (рівень сформованості у студентів системи знань про технології виробництва продукції), *діяльнісно-рефлексивний* (рівень сформованості у студентів професійних умінь і навичок з виробництва продукції та практичного застосування ними різних технологій виробництва продукції на основі набутих компетентностей; здатність студентів критично оцінювати стан своєї готовності, усвідомити її значимість в процесі професійного становлення; ступінь відповідальності за результати практичної діяльності, визначати свої можливості для самореалізації в професії). Визначені критерії та відповідні показники лягли в основу характеристики рівнів виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій: високого, середнього, низького.

Важливими в теоретичному і практичному вимірах є визначені причини переважання середнього та значна кількість низького рівнів виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій: недостатній рівень їхньої умотивованості до самоосвіти, самореалізації та досягнення результативності праці; переважання у робочих програмах дисциплін загальнотеоретичної підготовки, яка часто не пов'язана зі спеціалізацією майбутнього фахівця, його виробничо-технологічною підготовкою; не розроблений напрям інтеграції виробничих, технологічних та педагогічних знань під час їх вивчення.

Третій розділ дисертації «ОПТИМІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ» висвітлює модель виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти; реалізацію педагогічних умов виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти та результати дослідно-експериментальної роботи.

Заслуговує схвалення розроблена дисертанткою модель виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти, що містить такі блоки: *цільовий* (мета, завдання, суб'єкти освітнього процесу), *методологічний* (підходи, принципи, зовнішні та внутрішні чинники, педагогічні умови), *змістовий* (зміст освітньої діяльності у педагогічних закладах вищої освіти, спрямований на формування структурних компонентів виробничо-технологічної готовності), *організаційно-виробничий* (етапи, форми, методи, засоби) та *результативний* (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат).

Наукову цінність складають обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти (позитивна мотивація до

реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та набуття досвіду практичної діяльності; інтеграція технологічних та виробничих знань у змісті дисциплін професійної підготовки та вільного вибору; застосування системи різнорівневих завдань та організація проєктної діяльності студентів для удосконалення змісту їх практичної підготовки).

Виявлена позитивна динаміка рівнів виробничо-технологічної готовності в експериментальній групі, де на +20,0 % зросла кількість студентів з високим рівнем, на 6 % зріс також показник середнього рівня, а також відбулося зниження низького рівня (-28,0 %), підтверджує ефективність розроблених і запроваджених в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти моделі та педагогічних умов виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій. Відмітимо, що результати формуального експерименту підтвердили гіпотезу дослідження.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та його завданням.

У додатках представлено матеріал, що конкретизує й унаочнює важливі аспекти рецензованого дослідження.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основний зміст та результати дослідження висвітлено у 16 (15 одноосібних) публікаціях, з яких 6 відображають основні наукові результати дисертації (2 – у закордонному науковому періодичному виданні), 6 – апробаційного характеру, 4 – додатково висвітлюють наукові результати.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст анотацій українською та англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. Здійснюючи аналіз сучасного стану виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій варто було зосередити увагу також на вивченні зарубіжного досвіду з метою виявлення кращих практик для впровадження у закладах вищої освіти України.

2. У дисертації визначено чинники переважання середнього та низького рівнів виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій. Однак, на наше переконання, дисертаційна робота збагатилася б, якби автор розкрив особливості їх врахування під час організації формуального етапу експериментально-дослідної роботи.

3. У представленій на рис.3.1 моделі виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій (підрозділ 3.1), на нашу думку, коректніше було майстер-класи зазначити як форму підготовки, а не засіб. Також у підрозділі 3.1 автором виокремлено три етапи виробничо-технологічної підготовки – орієнтувальний, фахово-професійний, оцінювальний. Доцільно було більш детально схарактеризувати через зміст яких освітніх компонентів зреалізовується кожен із визначених етапів.

4. Обґрунтовуючи другу педагогічну умову варто було б більш детальноше зупинитися на застосуванні інформаційного освітнього середовища у педагогічних закладах вищої освіти під час забезпечення інтеграції технологічних та виробничих знань у змісті дисциплін професійної підготовки та вільного вибору для бакалаврів галузі харчових технологій.

5. У дослідженні з метою з'ясування актуальних проблем виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій здійснено опитування роботодавців (керівників та спеціалістів підприємств індустрії харчування). На нашу думку, варто було б звернути увагу також на залучення інших стейкхолдерів, зокрема здобувачів освіти, батьків; науково-педагогічних працівників для визначення напрямів оптимізації виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти.

Висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної позитивної оцінки рецензованої роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота «Виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (зарєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає вимогам пунктів 9 – 18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), а її автор – Джога Ольга Валентинівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету

Підпис Ірини Андрощук засвідчую

Проректор з наукової роботи

Ірина АНДРОЩУК

Олег СИНЮК